

GLOBALLASHUV VA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA KIBER TAHDIDLARNING IJTIMOYIY XUSUSIYATLARI

Xamidov Shukurullo Muqimjon o'g'li

Farg'ona davlat universiteti tadqiqotchisi

ORCID:0009-0005-4429-3188

shukurulloxamidov2695@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21834239>

Annotatsiya: Mazkur maqolada globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari sharoitida kiber tahdidlarning ijtimoiy xususiyatlari ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilingan. Kiber tahdidlarning zamonaviy jamiyat hayotiga ta'siri, ularning transmilliy xarakteri, ijtimoiy munosabatlar tizimiga, ma'naviy qadriyatlarga hamda axborot xavfsizligiga ko'rsatadigan ta'siri ochib berilgan. Shuningdek, raqamli makonda yuzaga kelayotgan yangi tahdidlarning ijtimoiy oqibatlarini, shaxs, jamiyat va davlat xavfsizligi bilan bog'liq jihatlari hamda ularga qarshi kurashishning ijtimoiy-falsafiy asoslari yoritilgan.

Kalit so'zlar: globallashuv, raqamli transformatsiya, kiber tahdid, kiberxavfsizlik, axborot xavfsizligi, axborotlashgan jamiyat, dezinformatsiya, ijtimoiy xavfsizlik, raqamli makon, milliy xavfsizlik.

Аннотация: В статье анализируются социальные особенности киберугроз в условиях глобализации и цифровой трансформации. Раскрываются влияние киберугроз на современное общество, их транснациональный характер, воздействие на систему социальных отношений, духовные ценности и информационную безопасность. Освещаются социальные последствия новых угроз цифрового пространства, их влияние на безопасность личности, общества и государства, а также социально-философские основы противодействия им.

Ключевые слова: глобализация, цифровая трансформация, киберугроза, кибербезопасность, информационная безопасность, информационное общество, дезинформация, социальная безопасность, цифровое пространство, национальная безопасность.

Abstract: This article analyzes the social characteristics of cyber threats in the context of globalization and digital transformation. It reveals the impact of cyber threats on modern society, their transnational nature, and their influence on social relations, spiritual values, and information security. The article also examines the social consequences of emerging digital threats, their effects on individual, societal, and state security, and the socio-philosophical foundations for countering them.

Keywords: globalization, digital transformation, cyber threat, cybersecurity, information security, information society, disinformation, social security, digital space, national security.

XXI asr insoniyat taraqqiyoti tarixida globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlarining mislsiz darajada jadallashuvi bilan tavsiflanadi. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi natijasida dunyo yagona axborot makoniga aylanib bormoqda. Internet, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), bulutli texnologiyalar va raqamli platformalar inson faoliyatining deyarli barcha sohalariga kirib bordi. Mazkur jarayonlar iqtisodiy taraqqiyot, siyosiy boshqaruv, ta'lim, fan va madaniyat rivojlanishi uchun ulkan imkoniyatlar yaratmoqda. Biroq globallashuv va raqamli transformatsiya nafaqat yangi

imkoniyatlar, balki yangi xavf va tahdidlarni ham yuzaga keltirmoqda. Kiber makonning kengayishi bilan bog'liq holda kiberjinoyatchilik, axborot manipulyatsiyasi, dezinformatsiya, kiberterrorizm, kiberjosuslik va boshqa turdagi tahdidlar tobora murakkablashib bormoqda. Natijada kiber tahdidlar texnologik muammolardan tashqari, muhim ijtimoiy-falsafiy muammoga ham aylanmoqda.

Bugungi kunda kiber tahdidlar shaxsning axborot erkinligi va ma'lumotlar xavfsizligiga, jamiyatning ma'naviy barqarorligiga hamda davlatning milliy manfaatlariga ta'sir ko'rsatadigan murakkab ijtimoiy hodisa sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu sababli ularni faqat texnologik yoki huquqiy nuqtai nazardan emas, balki ijtimoiy-falsafiy yondashuv asosida ham tadqiq etish muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Globallashuv sharoitida axborot oqimlarining tezlashuvi va raqamli texnologiyalarning ommalashuvi natijasida kiber tahdidlar inson hayotining kundalik qismiga aylanib bormoqda. Ushbu holat kiberxavfsizlik masalasini zamonaviy jamiyat rivojlanishining eng muhim strategik yo'nalishlaridan biri sifatida ko'rib chiqishni taqozo etmoqda.

Globallashuv zamonaviy dunyoda davlatlar, xalqlar va madaniyatlar o'rtasidagi aloqalarning kuchayishi, iqtisodiy va axborot integratsiyasining chuqurlashishi bilan tavsiflanadi. Mazkur jarayon axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan yanada jadallashib, insoniyatni yagona global axborot makoniga birlashtirdi.

M.Kastelsning ta'kidlashicha, zamonaviy jamiyat “tarmoqli jamiyat” xarakteriga ega bo'lib, unda ijtimoiy munosabatlarning asosiy qismi global axborot tarmoqlari orqali amalga oshiriladi [1]. Bunday sharoitda geografik chegaralarning ahamiyati kamayib, axborot oqimlari va kommunikatsiya vositalari jamiyat taraqqiyotining muhim omiliga aylanadi.

Kiber makonning shakllanishi globallashuvning eng muhim natijalaridan biri hisoblanadi. Kiber makon insoniyat tomonidan yaratilgan virtual ijtimoiy muhit bo'lib, unda iqtisodiy, siyosiy, madaniy va kommunikativ jarayonlar amalga oshiriladi. Bugungi kunda milliardlab insonlar internet va raqamli platformalar orqali o'zaro muloqot qilmoqda, bilim almashmoqda va iqtisodiy faoliyat bilan shug'ullanmoqda. Shu bilan birga, kiber makon yangi xavf-xatarlar manbai ham hisoblanadi. Kiber makonning ochiqligi, chegaralarsizligi va murakkabligi kiber tahdidlarning tez tarqalishiga imkon yaratmoqda. Natijada kiber tahdidlar global xavfsizlikning muhim muammolaridan biriga aylanmoqda [2].

Raqamli transformatsiya jamiyat hayotining barcha sohalarini raqamli texnologiyalar asosida qayta tashkil etish jarayonini anglatadi. Bugungi kunda elektron hukumat, raqamli iqtisodiyot, masofaviy ta'lim, elektron tijorat va sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi ushbu jarayonning yaqqol ifodasidir.

Raqamli transformatsiya jamiyat rivojlanishi uchun katta imkoniyatlar yaratishi bilan bir qatorda yangi tahdidlarni ham yuzaga keltirmoqda. Avvalgi davrlarda xavfsizlikka tahdidlar asosan jismoniy makonda namoyon bo'lgan bo'lsa, bugungi kunda ularning muhim qismi virtual makonga ko'chmoqda.

Kiberjinoyatchilik, zararli dasturlar, fishing hujumlari, DDoS hujumlari, sun'iy intellekt asosidagi manipulyatsiyalar va deepfake texnologiyalari zamonaviy kiber tahdidlarning eng xavfli ko'rinishlari sifatida namoyon bo'lmoqda [3].

Ayniqsa, sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi kiber tahdidlarning yangi bosqichini boshlab berdi. Endilikda avtomatlashtirilgan kiber hujumlar, sun'iy intellekt yordamida yaratilayotgan soxta axborotlar va manipulyativ kontentlar ijtimoiy ongga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Raqamli transformatsiyaning yana bir muhim xususiyati shundaki, u inson

faoliyatining ko'plab sohalarini texnologiyalarga bog'lab qo'ymoqda. Natijada har qanday kiber hodisa iqtisodiyot, siyosat, ta'lim va ijtimoiy hayotning boshqa sohalariga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Kiber tahdidlarning eng muhim xususiyatlaridan biri ularning transmilliy xarakterga egaligidir. Kiber hujumlar ma'lum bir davlat hududi bilan cheklanmaydi va dunyoning istalgan nuqtasidan amalga oshirilishi mumkin. Bu esa ularni an'anaviy xavfsizlik tahdidlaridan tubdan farqlaydi.

Ikkinchi muhim xususiyat – anonimlikdir. Kiber makonda tahdid manbalarini aniqlash ko'pincha murakkab jarayon hisoblanadi. Ushbu holat kiberjinoyatchilar faoliyatini yanada xavfli qiladi va ularning javobgarlikdan qochish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Uchinchi xususiyat – tezkorlik va ommaviylikdir. Kiber tahdidlar qisqa vaqt ichida millionlab foydalanuvchilarga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, zararli dastur yoki dezinformatsiya kampaniyasi bir necha soat ichida global miqyosda tarqalish imkoniyatiga ega [4].

To'rtinchi xususiyat – ijtimoiy ongga ta'sir ko'rsatish qobiliyatidir. Zamonaviy kiber tahdidlarning aksariyati inson ongi va xulq-atvoriga ta'sir etishga qaratilgan. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilayotgan manipulyativ axborotlar, feyk yangiliklar va propaganda materiallari jamoatchilik fikrini shakllantirish vositasiga aylanmoqda.

Beshinchi xususiyat – gibriddir. Zamonaviy kiber tahdidlar texnologik, siyosiy, iqtisodiy va mafkuraviy omillarning uyg'unlashuvi natijasida yuzaga keladi. Shu sababli ularga qarshi kurashishda ham kompleks yondashuv zarur bo'ladi.

Globalashuv sharoitida dezinformatsiya kiber tahdidlarning eng xavfli shakllaridan biriga aylandi. Soxta axborotlar va manipulyativ materiallar internet hamda ijtimoiy tarmoqlar orqali keng tarqalmoqda. Dezinformatsiyaning asosiy maqsadi jamoatchilik fikriga ta'sir ko'rsatish, ijtimoiy ishonchni pasaytirish va ma'lum manfaatlarni ilgari surishdan iboratdir. Bunday axborotlar insonlarning voqelikni idrok etishiga salbiy ta'sir ko'rsatib, noto'g'ri qarorlar qabul qilinishiga sabab bo'ladi [5]. Ijtimoiy-falsafiy jihatdan dezinformatsiya haqiqat va yolg'on o'rtasidagi chegaralarning xiralashishiga olib keladi. Natijada axborot iste'molchilarida tanqidiy fikrlash qobiliyati zaiflashadi va axborot manipulyatsiyalarga moyillik ortadi. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilayotgan feyk yangiliklar siyosiy barqarorlikka, millatlararo totuvlikka va fuqarolik birdamligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli dezinformatsiyaga qarshi kurashish zamonaviy kiberxavfsizlik siyosatining muhim yo'nalishiga aylanmoqda.

Kiber tahdidlar nafaqat axborot tizimlariga, balki jamiyatning ma'naviy va madaniy hayotiga ham ta'sir ko'rsatadi. Internet orqali tarqatilayotgan zo'ravonlik, ekstremizm, axloqsizlik va destruktiv g'oyalar yoshlar ongiga salbiy ta'sir qilishi mumkin.

Axborotlashgan jamiyatda ma'naviy xavfsizlik tushunchasi tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki raqamli makon orqali kirib kelayotgan zararli axborotlar milliy qadriyatlar va madaniy identifikatsiyaga tahdid tug'dirishi mumkin [6]. Ayniqsa, yoshlar virtual makonning asosiy foydalanuvchilari bo'lganligi sababli ular kiber tahdidlarga nisbatan eng zaif ijtimoiy guruh hisoblanadi. Shu sababli yoshlarni axborot madaniyati va raqamli savodxonlik ruhida tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, globalashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari kiber tahdidlarning ko'lami va murakkabligini sezilarli darajada oshirmoqda. Zamonaviy kiber tahdidlar transmilliylik, anonimlik, tezkorlik, ommaviylik va gibriddir kabi xususiyatlari bilan tavsiflanadi. Kiber tahdidlar nafaqat texnologik infratuzilmalarga, balki shaxsning axborot erkinligiga, jamiyatning ma'naviy barqarorligiga va davlatning milliy xavfsizligiga ham ta'sir

ko'rsatadi. Shu bois ularni o'rganishda texnologik yondashuvlar bilan bir qatorda ijtimoiy-falsafiy tahlil metodlaridan ham foydalanish zarur. Axborot madaniyati, raqamli savodxonlik, tanqidiy tafakkur va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish globallashuv sharoitida kiber tahdidlarga qarshi kurashishning eng muhim ijtimoiy mexanizmlaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy jamiyatning barqaror taraqqiyoti esa aynan xavfsiz va mas'uliyatli raqamli makonni shakllantirish bilan chambarchas bog'liqdir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell Publishers, 2010.
2. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society. – New York: Basic Books, 1973.
3. Kaspersky E. Cybersecurity and Cyberwar: What Everyone Needs to Know. – Oxford University Press, 2018.
4. Toffler A. The Third Wave. – New York: Bantam Books, 1980.
5. Назаров Қ.Ғ., Шермухамедова Н.А. Фалсафа асослари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2018.
6. Туленов Ж.Т., Гофуров З. Фалсафа. – Тошкент: Ўқитувчи, 2016.
7. Ўзбекистон Республикасининг “Киберхавфсизлик тўғрисида”ги Қонуни. – Тошкент, 2022.